יעקב שציארײנסקי.

פאַרוואָס זענען מיר געגען די פאָלק'ס-שולען?

II

קודם כל דאַרף פעסטגעשטעלט ווערען, אַז דער „גרויס-מוטיגער הסד" מיט וועלכען ס'גריסען זיך, אזוי די נאָבעלע הערען פון לינקס, דאָס זיצענדיג אין א רעליגיעזע קהלה געהן זיי איין צו שטיצען אַ תלמוד תורה איז אַ צופיעל איבערגעטריבענער זשעסט; ווייל ערשט דאָ נישט לאַנג האָבען מיר געהאַט דאָס געלעגענהייט זיך איבערצוצייגען ווי אזוי די זעלבע לייט האָבען געהאַנדעלט בייס באַטראַכטען די ביטע פון ת"ת, וועגען ראַטעווען איהר פון אַ בעדראָהטען אונטערגאַנג, דורך דעקען דעם פערהאַנענעם דעפיציט, דאַן האָבען די זעלבע „דעמאָקראַטען" נישט בלויז נישט געהויבען די האַנד פאַר, — גאָר געאַרבייט מעשים. — פון פּאַרלעמאַנטאַרישען זעהונגס-פונקט נישט דערלאָזבאַרע — אַבי צוצופיהרען, אַז די ת"ת זאָל זיך ח"ו מוזען שליסען, פון וואָס זיי האָבען אַפילו קיין סוד נישט געמאַכט!

איך האַלט אָבער, אַז די דאָזיגע הערען מעגען און דאַרפען זאָגאַר שטימען פאַר סובסידירען אַ ת"ת, וואָרום האָבען דען נישט אָט די זעלבע קעמפער אַליין צו פערדאַנקען דאָס קענען נאָך אַ שטיקעל עברי, אַ דאַנק וואָס זיי פיהרען אַזאַ קאַמף אויף דער יודישער גאַס יודיש-העברעאיש — אָט די דאָזיגע ת"ת?

ווי קען און דאַרף אָבער זיין אונזער בעציהונג צו די מאָדערנע, זיך-יודיש-רופענדע שולען, זאָלען זיי זיין יודישיסטישע אָדער די פון תרבות?

אויב זייערע פאַרשטעהער בעריהמען זיך בסדר, אַז זיי ערציהען אַ „געזונטען דור" זאָלען זיי מיר ענטשולדיגען, ווען איך וועל צוגעבען: אָבער מיט אַ זעהר קראַנקער און געפרווירענער נשמה, וועלכע איז נישט בכח איבערצוטראָגען דעם מינדעסטען שטורם, ענטפערענדיג אויף איהם מיט זעלבסט-מאָרד...

און דאָס ביסעל, מ'שטיינס געזאָגט יודישקייט, ריכטיגער, „יודישיזם" וואָס ווערט מיט'ן אונטערשיעד פון די אַלגעמיינע שולען דאָרט שוין יאָ געגעבען בעשטעהט דען אין עפּעס אַנדערש ווי אייגפלאַנצען אין די קינדערישע מוח'לעך אַ פערגעטערונג נישט צו קיין תורה ונביאים נאָר — להבדיל צו אַ „מאָטקע גנב" אָדער „טובי' דער מילכיגער"... און צו זייערע אויטאָרען, אַרויסרייסענדיג דערביי יעדען מינדעסטען זכר פון טראַדיציאָנעלען יודענטום. געהענדיג אַזוי ווייט, אַז אַפילו דעם „קדיש" — דער העכסטער און צוגלייך דער בעשיידענסטער און לעצטער טרוים פון יעדען יוד, איבערצולאָזען נאָך זיך אַ קינד וועלכעס זאָל זאָגען נאָך איהם קדיש — ווערט אין דער דאָזיגער „יודישער" שולע, מיט אַ ספּעציעלע בייזע כונה גענצליך פערווישט, און אויסגעמעקט.

עס איז דאָך נאָך פריש ביי אַלעמען אין זכרון די פיינליכע געשיכטע אויפ'ן וואַרשאווער בית-עולם בייס יאָהרצייט פון זייערס אַ „גדול" י. ל. פרץ ווען מ'האָט אויף זיין קבר געברענגט צושלעפען די קליינע געזונטשולדיגע קינדער פון די דאָזיגע שולען צוזאַמען מיט זייערע מדריכים און מ'האָט זיי בעוויזען, אַז אַנשטאָט דעם טראַדיציאָנעלען קדיש קען פערטרעטען ווי ביי די קריסטען אַ — „מעסע"...

ווען אַזעלכע שולען זאָלען עקזיסטירען מיט מעהרערע צעהנדליג יאָהר צוריק, ווען ביי די ט'שען פון די יודישע קהלות זענען געזעסען אונזערע עלטערען און די עלטערען פון אונזערע הייגטיגע „געלינקטע" וואָלט אָהן ספק די דעבאַטען זיך געפיהרט אַרום די גרויס פון אַ סובסידיע, נאָר ווי אַזוי מקיים צו זיין מיט איהר דעם ובערת הרע מקרבך...

מיר זענען וועגען מהות פון די דאָזיגע שולען אין דער זעלבער מיינונג וואָס אונזערע און זייערע עלטערען מיט'ן אונטערשיעד וואָס מיר האָבען נאָר, געענדערט די קאַמפס מעטאָדען. ווייל די מעטאָדען פון יאָהרען צוריק זענען שוין הייגט ליידער צו שוואַך געגנצוווירקען. און דאָס טהון מיר הייגט דורכ'ן אוועקשטעלען ווי געהעריג די תלמוד תורות, גרינדען טעכטער שולען „בית יעקב" שאַפען אַ אייגענער אָרטאָדאָקסישע פרעסע און ליטעראַטור און איהר ווי געהעריג שטיצען א. ז. וו.

צי וואָלטען מיר אָבער געהאַנדעלט בעוווסטזיניג ווען מיר זאָלען הויבען אונזערע הענד צו שטיצען אַזאַ כפירה-שולע, בלויז צוליעב דעם וואָס זיי זאָלען בלומרשט אויך שטיצען א ת"ת? וואָלט דען דאָס נישט געהייסען אויפשטעלען פון אַגעמיינזאַמע, שותפות-דיגע קאַסע אַ בית-המדרש און גלייכצייטיג להבדיל — אַ אטעאיסטישען טעמפעל!...

מעגליך צו לויט אַ געוויסע אויפפאַסונג פון דעמאָקראַטישען שטאַנדפונקט איז דאָס בעפרידיגען זאָגאַר די אַטעאיסטען א זעלבסט-פערשטענדליכע זאַך, אבער אַ גרויס פערברעכען געגען יודישען דין וועלכע דאַרף דאָך פערפליכטען אַ רעליגיעזע קהלה יעדענפאַלס נישט ווייניגער ווי דראַקאָנישע געזעצען וועגען דעמאָקראַטען...

איך וואָלט זיך אָבער וועלן בעמיהען צו בעווייזען אַז אומזיסט וואַרפט מען אונז פאַר אַזאַ „שווערע בעשולדיגונג" ווי אַנטי-דעמאָקראַטיע. ווער טשעפּעט זיך דען הייגט נישט צו צום דאָזיגען שלאַג-וואָרט ווי דעמאָקראַטיזם? אפילו די פעביסענסטע רעאַקציע ווי די ענדעקיס און כאדעקעס הייסען זיך אויך רופען דעמאָקראַטען... איך וועל זיך דעריבער בעמיהען צו בעווייזען אַז אויך אין דער הינזיכט זענען מיר נישט ווייניגער אין אָרדנונג ווי אַנדערע. — נאָר וועגען דעם אין קומענדען אַרטיקעל.

וואו אזוי ערקלערט מען דאס?

ווי בעוואוסט זענען מיט אייניגע חדשים צוריק די מזרחיסטען אין א"י אַרויסגעטרעטען פון אַסיפת הנבחרים צוליעב דער מיינונגס-פערשידענהייט אין דער פראַגע פון פרויען-וואַהל-רעכט. קורץ* נאָכדעם, גאַנץ אונערוואַרטעט האָט דער מזרחי פאָרגעלעגט פאַר'ן ועד לאומי מ'זאָל וועגען די פראַגע מאַכען אַ פאָלק'ס אָבשטימונג, דער מזרחי האָט דאַן ערקלערט — אַז אַזוי ווי די אָרטאָדאָקסיע אין א"י איז געגען בחירת נשים וועט ממילא די פראַגע ענטשיידען ווערען אויף אַ דעמאָקראַטישען אופן. דאָס האָט אַרויסגערופען אַ גרויסע אויפרעגונג אין דער יודישער וועלט — אַז מ'זאָל קענען ערלויבען, איבערצוגעבען אַ רעליגעזע פראַגע צו אַ פאָלקס אָבשטימונג.

עס איז צו דעם צוועק ד' מרחשון צונויפגערופען געוואָרען אין ירושלים אַ גרויסער פראָטעסט מיטינג אין וועלכען ס'האָבען אָנטייל גענומען עטליכע פּיעריציג רבנים, די גרעסטע אויטאָריטעטען פון א"י. צווישען זיי, ר' חיים זאָנענפעלד, ר' אליהו קלאַצקין (לובליגער רב) ר' איסר זלמן מלצער (סלוצקער רב) א. א. די רבנים פון ועד העיר אשכנזי און די רבנים פון די ספרדישע קהלות, דער משרד הרבנות פון ירושלים אויף וועלכע ס'איז אָנגענומען געוואָרען אַרויסצוגעבען פאָלגענדע הזהרה:

אזהרה חמורה

„בהתאסף יחד רבני אה"ק אשכנזים וספרדים מירושלים ושאר ערי אה"ק לדון על הפרצות הנוראות הנעשות בדתוה"ק בהעמידם את שאלת בחירת נשים למשאל עם מצאנו לחובה להודיע:

א) שהשתפות נשים בבחירות הוא איסור גמור מן התורה לבד מה שנוגע ביסודי הדת ובמוסר ובצניעות של עם קדוש ישראל וחלילה להטיל ספק בזה.

ב) החלטה המכאיבה לב לפתור שאלה של דת ע"י משאל-עם היא פרצה נוראה בדת שלא נשמעה מעולם כמוה ואיסור גמור להשתתף „במשאל-עם" בין להן בין ללאו כי בזה נותן יד לפושעים לעקור דתוה"ק וכל בר ישראל מחויב להשפיע על קרוביו ושכניו להציל אותם ממכשלה זו ולמנוע אותם מלהשיב על משאלת עם לא הן ולא לאו."

דוכט זיך, אַז דער מזרחי וועלכער האָט אויפגעשריבען אויף זיין פאַהן צו בויען ארץ-ישראל עפ"י „תורה ומסורה" האָט זיך נאָך אַזאַ אזהרה גלוי געבּרויכט פון גאַנצען עסק צוריק ציהען, ווייזט זיך אָבער אַרויס עפּעס אַנדערש.

דער מזרחי האָט זיך טאַקי צוריקגעצויגען פון איהר פריהערדיגען בעשלוס און בעשלאָסען זיך צו בעטייליגען אין די וואַהלען צום ועד לאומי — אהן אַ רעפערענדום...

זעהענדיג דעם גרויסען איינדריק וואָס די „אזהרה גלוי" האָט געמאַכט אויף די אָרטאָדאָקסישע בעפעלקערונג אין א"י, האָט דער מזרחי אַרויסגעגעבען א „גלוי דעת", אַ ערקלערונג, אונטערגעשריבען פון מרכז המזרחי אין ירושלים, צעירי מזרחי און אויך פועלי המזרחי — אין וועלכע ס'ווערט געזאָגט, אַז נאָכדעם ווי די אָרטאָדאָקסישע אויטאָריטעטען האָבען זיך אַרויסגעזאָגט געגען „רעפערענדום" און ממילא וועט זיך די אָרטאָדאָקסיע אין רעפערענדום נישט בעטייליגען — איז דערמיט דער רעפערענדום אַ איבעריגע זאַך און זיי—די מזרחיסטען, הייסט עס, וועלען זיך בעטייליגען צום ועד-לאומי צוזאַמען מיט די פרויען אָהן אַ פאָלק'ס-רעפערענדום...

[illegible] אַרום פערשטעהט מען אין די מזרחיסטישע קרייזען די בעדייטונג פון תורה ומסורה...

ס'איז כדאי צו דערמאָהנען אַז מיט 6 יאָהר צוריק האָט זיך דער גרעסטער אויטאָריטעט פון מזרחי הרב קוק אַרויסגעזאָגט זיך געגען בחירת נשים.

אין דער יודישער וועלט.

די צענטראַל-ראַט זיצונג אין וואַרשא.

(מ. ר.) די צענטראַל-ראַט-זיצונג פון דער „אגודת ישראל" אין פוילען, וועלכע קומט פאַר קומענדע וואָך אין וואַרשא, האָט אַרויסגערופען אַ גרויסען אינטערעס. אין די רייהען פון אָרטאָדאָקסישען יודענטום. מ'האָפט, אַז ענדליך וועט געלונגען דעם צענטראַל-ראַט, אַלזייטיג צו רעאָרגאַניזירען די אָרגאַניזאַציע, און זי אוועקצושטעלען אויף פעסטע יסודות. —

די זיצונג, וועלכע קומט פאָר אין לאָקאַל פון דער אגודה-צענטראַלע, וועט זיך עפענען, מאָנטאָג י"ג כסלו 5 אַ זייגער נ. מ. און וועט דויערען ביז מיטוואָך אָווענד. אויפ'ן סדר-היום שטעהען פאָלגענדע פראַגען: א) אָרגאַניזאַציע; ב) חינוך, „קרן התורה"; ג) ארץ-ישראל; ד) די יעצטיגע פאָליטישע סיטואַציע אין לאַנד; ה) פרעסע.

אַלס פאָרשטעהער פון דער אַלוועלטליכער „אגודת ישראל", וועלען אין דער זיצונג אַנטיילנעמען די ה"ה: ד"ר פינחס כהן, ד"ר שמואל דויטשלענדער און מעגליך אויך, ר' יעקב ראָזענהיים פון פראַנקפורט.

אין דער זיצונג וועט אויך אַנטיילנעמען, דער מיטגליעד פון אַלוועלטליכען ועד הפועל ר' יצחק מאיר לעווין, וועלכער איז, נאָך אַ לענגערען אויפענטהאַלט אין אַמעריקא, די פאַריגע וואָך צוריקגעקומען קיין וואַרשא.

ווענדונג פון דער „אגודת הרבנים" אין פוילען, צו „אגודת הרבנים" אין אַמעריקא וועגען הילף פאַר'ן פוילישען יודענטום.

(מ. ר.) אין צוזאַמענהאַנג מיט דעם אונגעהויערשווערען קריזיס, וואָס הערשט איצט אין פוילען, פון וועלכען, עס ליידען אַמייסטענס יודען, — האָט זיך די „אגודת-הרבנים" אין פוילען, געוואַנדען מיט אַ אויפרוף צו דער „אגודת-הרבנים" אין אַמעריקא, אין וועלכען, עס ווערט אָנגעוויזען די פערצווייפעלטע לאַגע פון פוילישען יודענטום. איבערהויפּט געפינען זיך אין אַ שרעקליכער לאַגע די ישיבות און תלמוד-תורה'ס, וועלכע שטעהען אין געפאַהר פערמאַכט צו ווערען.

דעריבער ווערען די רבנים אין אַמעריקא געבעטען מעורר צו זיין די אַמעריקאַנער יודען, צו זאַמלען און שיקען געלד פאַר די יודען אין פוילען.

אויסער דעם ווערען די רבנים געבעטען, צו ווירקען אויף די יודען, וואָס האָבען קרובים אין פוילען, אַז זיי זאָלען אונטערשטיצען די קרובים זייערע, ווי זיי האָבען עס געטהון מיט אייניגע יאָהר צוריק.

דעם אויפרוף האָבען אונטערגעשריבען: דער ראַדזינער רבי שליט"א. דער פלינסקער רב הרב ר' צבי יחזקאל מיכעלזאָהן, ר' שלמה דוד כהנא, הרב קאַנאַל, דער מאָנקאַטשווער רב הרב ר' מאיר וואַרשאַוויאַק (סעקרעטאַר פון „אגודת הרבנים" א. אַנד.

אַ אונפאַרשעמטער ציוניסטישער שקר.

אוצהאָראָד. (איפ"ב) די ציוניסטען האָבען פערשפרייט אַ ידיעה, אַז אינ'ם וואַהל-קאַמף איז אַ ציוניסטישער אַגיטאַטאָר דערשלאָגען געוואָרען פון אַנהענגער פון דער יודישער ווירטשאַפטס-פּאַרטיי. די ידיעה איז לגמרי אויסגעטראַכט און דער אמת איז גאָר להיפך, דער סעקרעטאַר פון הרה"ג האָראָוויץ אין אונגדאָרף, ליסטענפיהרער פון דער יודישער ווירטשאַפטס פּאַרטיי, נפתלי עדרליך איז דורך ציוניסטישע אַגיטאַטאָרען אויף אַ רציחה'דיגען אופן בעוואָרפען געוואָרען מיט שטיינער און 35 שעה געשוועבט צווישען טויט און לעבען. 5 ציוניסטען זענען אַרעסטירט געוואָרען און איבערגעגעבען צום געריכט.

פון דער ישיבה גבוהה אין פרשעמישל.

פרשעמישל. (איפ"ב) אויף דער איניציאַטיוו פון סאַדיגורער רבין שליט"א, ענטוויקעלט זיך די פרשעמישלער ישיבה אויף אַ זעהר גוטען אופן, טראָץ דעם עקאָנאָמישען קריזיס וואָס נעהמט הייגט אַרום גאַנץ פוילען. צום בייעם ווינטער סעמעסטער האָט זיך די ישיבה געעפענט מיט אַ גרעסערע צאָל תלמידים אַלס אין זומער סעמעסטער.